

Enne jääaega võib veel paljugi juhtuda

Bianca Mikovitš
13. jaanuar 2007

Paidest pärit ilmateadlase Ain Kallise meelest on Eesti kliima poolest põnev paik, mis ilmast päriselt saab, seda ei oska temagi öelda. Kindel on vaid, et ühel päeval tuleb jääaeg tagasi.

Mõni inimene ütleb, et praegu on päris eriline talv, teised jälle, et lumeta aegu on ennegi olnud. Mis ilmateadlased arvavad?

See talv on alates novembri lõpust olnud rekordiliselt soe, viimane dekaad oli vähemalt viimase 50 aasta kõige soojem. Niisugust detsembrit Eesti ilmaajaloos rohkem olnud polegi, just sooja poolest. Aga lumi võib veel tulla, kunagi 80ndatel kasvas ju üles põlvkond, kellel polnud koolis ühtegi suusaveerandit.

1884 oli samuti väga soe, lõokesed lõõritasid jaanuari lõpul ja pungad puhkesid. Imelikku pole midagi, kliimakõikumisi on ennegi olnud, ainult et kliima kõikumisel ja muutusel tuleb vahet teha.

Mis meil siis praegu on, muutus või kõikumine?

Umbes 90 protsenti teadlastest arvab, et kliima muutub soojemaks. Kuidas see soojenemine käib ja millal lõppeb, seda ei osata öelda.

Periooditi on soojemaid talvi ennegi olnud, näiteks 1940ndad aastad. Siis läks jälle külmemaks, nii et tollased Ameerika ilmateadlased hoiatasid president Nixonit koguni peatselt saabuva jääaja eest. Aga siis läks jälle soojemaks.

Selline see kliima on ja meie regioonis on ta eriti muutlik. Kui ikka jääd mere peal pole, lõhuvad rannikut nii tormid kui üleujutused.

Samas 2003 oli peaaegu kogu Läänemeri kinni külmunud ja laevaliiklusega oli suuri raskusi. Kuskil Siberis, keset kõrbet või mandrite keskosas on ilmastik palju stabiilsem.

Meile on neil Atlandi ookeanilt kaunis kerge tulla.

Kõik oleneb sellest, kuhu tsüklon keerab, kui ta läheb natuke kõrvalt või kõrgemalt, muudab see kõiki prognoose kohe.

Euroopa Komisjon on võtnud kliimasoojenemise südameasjaks, sellest räägitakse palju. Miks meie kliima aina soojeneb?

Siin on palju seisukohti. Inimkond on hakanud kõvasti tööstust arendama ja nendes riikides, näiteks Hiinas ja Indias, kus eraldatakse palju tööstusjäätmekõrvalt, on kliimamuutus eriti intensiivne.

Ka Eestis avalduvad muutused ilmekalt. Uuringutest on selgunud, et soojenenud kliima paneb näiteks metsades puud kiiremini kasvama ja üraskeid on rohkem.

Taime- ja loomariik on käitumiselt muutunud, lilled ja puud hakkavad varem õitsema ja lumi läheb kevadel varem ära.

Miks, see on huvitav uurimisteema. Seda enam, et me pole viimastel aastatel eriliselt suured saastajad olnud ja atmosfäär on läinud puhtamaks.

Kui soojenemine nagunii tuleb, võiksime sellega ehk lihtsalt kohaneda.

Jah, täpselt. Nende suundadega tuleks arvestada ja mitte ehitada elamurajoone otse mere äärde. Kui ikka tulevad tugevad põhjatormid või kõvad tuuled loode ja lääne poolt, siis need majad ujutatakse lihtsalt üle.

Huvitaval kombel ehitati maju 100 aastat tagasi palju targemini. Aga see pole ainult meil, sama mood valitseb mujalgi, näiteks Floridas.

Tugevad tormid on seal viimastel aastatel suurt kahju teinud, sest nii palju villasid ja suuri hotelle on otse randa ehitatud. Mitte tormid pole tugevamad, aga maju on mere ääres rohkem.

Olete saanud palju rännata, kuivõrd on ilm teid raskesse olukorda pannud?

Töötasin Eesti uurimislaevadel Arnold Veimer ja Aju Dag laevameteoroloogina. Veimeril olen kuid elanud ja kord 1980ndatel olime keset Atlandit, kui puhkes kõva torm, mis püsis kolm nädalat 11 palli jures. Kuhugi sõita ei saanud, laev seisis, nina vastu lainet, aina oksendasime ja läksime üha kõhnemaks.

No mis see 11 palli tormi tähendab, lained suured nagu majad?

Oleneb majast... laine kõrgus on ikkagi oma seitse meetrit, laev käib vahetpidamata üles–alla. Küll proovisime süüa kuivatatud ja soolaseid asju, aga miski ei aidanud.

Isegi vanad meremehed olid näost rohelised. See oli tõeline katsumus, parim võimalus kaalu alla saada.

Mis on ilma juures sellist, mis teadlasele hirmu naha vahele toob?

Teinekord on nii, et õige hirm tulebki alles siis, kui tead, mida karta. Näiteks Kaukasuses sattusime kaunis kõrgel ronides ootamatult äikese kätte.

Oli teada, et iga kõrgem objekt on piksevarras, ja tuli püüda kiiresti alla orgu jõuda. Kui ümberringi sähvib ja alpikirka hakkab juba sädelema, siis tead, et parem viska see kähku minema, enne kui välk sisse lööb.

1983 sõitsime taas Veimeriga Atlandil. Oli jaanilaupäev, 23. juuni, kui jõudsime kohta, kus Titanic hukkus. Paks udu vajus äkki peale ja sellest hakkas jäämägesid välja tulema.

Laev jäi kohe seisma, andsime udusireeni ja seisime nii kogu öö, ei julgenud liikuda. Väga eriline jaanilaupäev oli, eluks ajaks jäi meelde.

Mis teid ennast üldse ilma juurde tõi?

Paides elades oli suurim huvi ilma vastu talviti, kui suurte külmadega sai koolist puududa. Kraadiklaas oli Laia ja Tallinna tänava nurgal asuvas algkoolis, kuhu siis oma kodust Pikalt tänavalt vaatama silkasin, kas on juba 25 kraadi külma.

Paidest läksin Tartusse õppima geograafiat, nagu paljud tookord tegid. Meil olid toredad õpetajad, eks see oli nende mõju. Kliima avastasin enda jaoks alles ülikoolis.

Kunagi olid populaarsed Vadim Želnini raadiojutud rändlindudest ja kartulisaagist. Milline võimalus on teie meelest n-ö seapõrnalt täpset ilma ennustada?

(Muheleb) Hea küsimus, nagu ütlevad poliitikud, kui nad vastata ei oska.

Aga olete proovinud?

Ei, ma pole isegi elus seapõrna näinud ega oska ette kujutada, milline see võiks välja näha. Tänavu ennustati just sellesama põrna järgi, et lumi tuleb detsembris ja püsib märtsini.

Huvitaval kombel ennustatakse seapõrnaga ka Ameerikas. Ajakiri The Old Farmers Almanac seda praktiseerib, ma ei tea, kui täpselt neil läheb. Mingi tagapõhi ilmselt niisugusel ennustamisel on, muidu nii laialdaselt sellega ei tegeldaks.

Kui vanarahva tarkusest rääkida, siis osa sellest on väga täpne. Et milline ilm tuleb, kui õhtul on taevast selge, või milline siis, kui putukad on madalal lendamas.

Et külma talve järgi tuleb kuum suvi, see ei taha klappida. Ma ise vaatan suure huviga neid amatöörilmaennustajate ennustusi. See on ka üsna huvitav, et meil neid nii palju on.

Mujal maailmas on palju inimesi, kes iga päev ilmavaatlusi teevad ja ilmakeskustesse teada annavad, mis on üks tänuväärne töö.

Kui ilma vaadata, siis polegi meie riik nii väike. Ühes kohas söövad lambad rohtu, teises kohas lapsed kelgutavad.

Pindalalt on Eesti küll väike, aga kliimalt suur. Niisuguseid kliimakontraste nagu meil pole isegi paljudes suurriikides.

Kord oli Narvas -20 ja Saaremaal samal ajal +5. Paarisaja kilomeetri peale niisugune vahe on tohutu. See tuleb muidugi merepiirist, rannajoonest ja saarestikust. Võru ja Kuressaare vahel on mõnikord suurem temperatuurikontrast kui Võru ja Moskva vahel.

Järvamaa jääb üsna Eesti keskele ja kui Türit vaadata, on see ka üks üsna jahe koht. Sisemaa, merest ja Peipsist eemal. Talvel on küll kaunis jahe, aga rannikuid laastavad tormid sinna ei jõua.

Mida saaksime teha selleks, et meie ümber olev ilm oleks parem?

Ilmanähtused on niivõrd võimsad, et meil pole sinna midagi teha. Kui tuleb uuesti jääaeg, ei saa me sinna midagi parata, kui tuhande aasta pärast algab uus külmenemine. Ja jääaja vahepeal me kahtlemata elame.

AIN KALLIS

Sündinud 1942 Paides.

1961 lõpetas Paide keskkooli hõbemedaliga.

1966 lõpetas Tartu Ülikool geograafi–meteoroloogi–klimatoloogina *cum laude*.

1967 – 1992 töötas teaduste akadeemia astrofüüsika ja atmosfäärifüüsika instituudis.

1993. aastast Eesti meteoroloogia ja hüdroloogia instituudis (EMHI), alates 2003. aastast EMHI peaspetsialist–klimatoloog, lisaks Eesti mereakadeemia ja Eesti sisekaitseakadeemia lektor.

Avaldanud ligi 400 populaarteaduslikku artiklit Eesti ajalehtedes ja ajakirjades.

Abielus, peres kolm poega.